

Van de Voorzitter

Vrienden van de Stad 25 jaar!!

Vijfentwintig jaar geleden werd onze stichting opgericht op initiatief van architect Piet de Vrieze. Hij vond dat er onzorgvuldig met de historische waarde van onze binnenstad werd omgesprongen en wilde tegenwicht organiseren. Als Stichting Vrienden van de Stad Groningen hebben we dat nu al 25 jaar zo goed mogelijk proberen te doen. Met wisselend succes. Bij dit lustrum past het om bij het verleden stil te staan. Piet Spijk, ons langst betrokken bestuurslid, heeft zich daarom verdiept in het reilen en zeilen van onze stichting in die 25 jaar. In dit bulletin vindt u daarover een afzonderlijk artikel van zijn hand.

Vijfentwintig jaar is overigens ook bij uitstek een moment om uitvoerig stil te staan bij wat ons beweegt. We hebben als bestuur dan ook lang nagedacht over wat we zullen organiseren om dit lustrum waardig te vieren.

Er moet aandacht zijn voor reflectie, maar ook voor de stad van nu. We willen het lustrum gebruiken om onze donateurs een aansprekend programma te bieden en tegelijkertijd ons netwerk te verstevigen.

Uiteindelijk kwamen we tot het programma zoals u dat in dit bulletin vindt.

Kern van de reflectie is dat prof. Maarten Duijvendak (hoogleraar regionale geschiedenis aan de RUG) ingaat op de veranderingen die in de stad hebben plaatsgevonden in de 20e eeuw, met het accent op de naoorlogse periode. Daarbij geeft hij ook achtergronden aan. Zijn lezing zult u in ons volgende bulletin kunnen lezen.

Waarom vinden we de terugblik op veranderingen in de stad een belangrijk onderwerp? Omdat Groningen altijd een dynamische stad is geweest. Een levende en leefbare stad heeft bewegingsvrijheid nodig. Dat is geen verschijnsel van deze tijd, het is ook te zien in de historie. Het stadsbeeld is voortdurend aangepast aan zijn tijd.

Dat betekent dat we ook als Vrienden van de Stad Groningen niet bij voorbaat tegen nieuwe ontwikkelingen zijn, maar wel erg letten op de waarde van onze fraaie stad, vooral van het historische deel binnen de Diepenring, maar inmiddels ook van de oudere wijken er omheen.

Juist de mogelijke ontwikkelingen in de toekomst hebben ons ertoe gebracht om een aantal 'deskundigen' te vragen iets te

schrijven over hoe zij de ontwikkelingen zien in de komende 25 jaar. We zijn dankbaar dat wethouder Frank de Vries, oud-stadsarchitect Maarten Schmitt en de directeur van de Kunstraad Groningen, Marco Bentz van den Berg, bereid waren om dit voor ons te doen. Zij hebben ieder een eigen thema gehanteerd, respectievelijk ruimtelijke ordening, architectuur en cultuur. Het boeiende resultaat vindt u in dit nummer.

Een belangrijk onderdeel van onze lustrumviering is dat we aan u als donateurs gelegenheid bieden om met een van de excursies mee te gaan om bijzondere plekken in onze stad te verkennen.

Tenslotte speelt ook de fotowedstrijd in op de leefbaarheid van onze stad. Immers; het onderwerp 'Dit is ook Stad' biedt ruime mogelijkheden voor u om door middel van beeld aan te geven waardoor leefbaarheid wordt bepaald. Ik spoor u daarom aan om mee te doen met de fotowedstrijd, niet alleen vanwege de mooie prijzen, maar vooral om te laten zien wat volgens u de kwaliteit van de stad is.

Voor ons als stichting blijft reageren, meedenken of juist actie nemen tegen bepaalde ontwikkelingen en besluiten van de gemeente van groot belang. Dit vormt voor ons als bestuur een voortdurend stimulans om actief te zijn vanuit de gedachte dat een leefbare stad vooral is gediend met behoud van het eigene. En daarbij speelt herkenbare historie een grote rol. Wij zullen er alles voor doen dat onze stichting zich hier ook de komende vijftwintig jaar met groot enthousiasme voor blijft inzetten.

Natuurlijk hoort bij een vijftwintigjarig bestaan ook een woord van dank. Allereerst aan u als donateurs die ons bestaan mogelijk hebben gemaakt, wij rekenen erop dat u dit ook de komende jaren blijft doen en wij hopen dat u anderen wilt interesseren om ons werk te steunen door donateur te worden. Ook gaat onze dank uit naar alle mensen die zich in het verleden belangeloos hebben ingezet voor de Vrienden van de Stad Groningen. Dat zijn de oud-bestuursleden, contacten die voor ons lezingen of excursies hebben gehouden en mensen

die het toestonden hun privé domein te laten bezichtigen omdat ze in een bijzondere woning wonen.

Maar nu genoeg over het lustrum. Ik hoop dat velen van u aan minstens een van de activiteiten zullen deelnemen zodat we na afloop kunnen zeggen: het was een geslaagd lustrum, dit sterkt ons om verder te gaan.

Hoewel het volop zomer is, dus een relatief rustige tijd, gebeurt er toch het nodige. Belangrijkste recent genomen besluiten zijn die over het Forum, de tram en de Zuidelijke Ringweg.

Ons standpunt over het Forum kent u al. We blijven twifelen of het gebouw niet te groot is en of de veronderstelde meerwaarde door integratie van functies die reeds elders bestaan voldoende oplevert. Wat de tram betreft, kent u ons standpunt ook al uit een eerder nummer van het bulletin. Wij blijven vrezen voor een te grote ingreep in de binnenstad en kennelijk zijn we daar niet de enige in. We blijven het traject natuurlijk nauwgezet volgen.

Het voorstel van de projectgroep voor de Zuidelijke Ringweg lijkt verstandig en acceptabel. De mooiste oplossing, een tunnel, zal een te grote aanslag op de financiële middelen betekenen, we moeten onszelf niet voor de gek houden. Hard roepen dat er (veel) meer geld moet komen zal in deze tijd van bezuinigingen niet helpen, ook al gaat het om een investering voor lange termijn.

Het mooie van de voorgestelde oplossing is dat door de verdiepte ligging de schade voor de omgeving beperkt blijft en tegelijkertijd de kosten acceptabel zijn. In september zal de minister het besluit nemen zodat met de concrete voorbereiding kan worden begonnen.

U ziet, er gebeurt veel in onze mooie stad. Het blijft de moeite waard om je hierin te verdiepen.

Ik wens u een mooie lustrumviering, samen met ons.

Uit de eerste 25 jaar van de Vrienden van de Stad Groningen

Foto: Wim van Rink

Op 5 november 1984 werd op initiatief van de architect ing. Piet de Vrieze de Stichting Vrienden van de Stad Groningen opgericht. Hij maakte zich al enige tijd ernstig zorgen over allerlei ontwikkelingen in de stad, waarbij het gemeentebestuur naar zijn mening te weinig oog had voor de historische kwaliteiten. De doelstellingen van de nieuwe stichting verwoordden zijn ideeën:

- het bevorderen van de belangstelling voor de geschiedenis van de stad Groningen;
- het bevorderen van de meningsvorming over de hedendaagse ontwikkelingen in de stad;
- het reageren op deze actuele ontwikkelingen.

‘Het gaat om een politiek beleid dat gericht hoort te zijn op een verantwoord harmonisch evenwicht tussen het behoud van een belangrijk en waardevol brok cultuurhistorisch erfgoed en de ontwikkeling van op de toekomst gerichte plannen en activiteiten,’ verduidelijkte het bestuur in 1985. Niettemin kregen de Vrienden vaak te horen ‘Jullie zijn toch overal tegen?’ maar dit verwijt getuigt niet van kennis van de feiten. ‘Overal staan al panden uit de 17e, 18e en 19e eeuw gebroederlijk naast elkaar,’ schreef Klaas Klamer in 1989 in de eerste lustrumuitgave van het Vriendenbulletin. ‘Waarom zou de 20e eeuw niet de zijne daaraan kunnen toevoegen?’

In deze geest heeft in de achterliggende vijftientig jaren het bestuur van de Vrienden gewerkt. Aanvankelijk kreeg het historische aspect de meeste aandacht, wat blijkt uit het initiatief van de Vrienden tot de oprichting van een Werkgroep Archeologisch onderzoek Martinikerkhof, en de betrokkenheid bij de Groninger Tijdingen, een reeks boekjes over de geschiedenis van oude Groninger gebouwen. Toen grote projecten zoals het Groninger Museum, nieuwbouw in het Waagstraatgebied, het nieuwe Provinciehuis, de Openbare Bibliotheek en het Groninger Forum werden voorbereid, bleek de positieve opstelling van het bestuur ten aanzien van nieuwe ontwikkelingen, mits de overgeleverde historische stedelijke structuur en bebouwing niet ernstig in het gedrang kwamen. Bij het grote gebouw in het Waagstraatplan op de Brede Markt, bij het Goudkantoor, leidde dit zelfs tot de gang naar de rechter. Een tweede rechtszaak speelde bij het Stadsbalkon, waar het monumentale Hoofdstation achter zou worden weggestopt. [Afb. 2] In geen van beide gevallen kreeg de Vriendenstichting evenwel wat zij wilde. Ook ons voorstel voor het terugbrengen van vaarwater en kaden in de Westerhaven haalde het niet.

Het adviseurschap van de toenmalige voorzitter van de Vrienden, Gerard Offerman, bij de Vereniging tot Behoud van het Zuiderpark en Omgeving (1986 en volgende jaren) pakte wel positief uit; de Zuiderparkers wisten de afbraakplannen van de gemeente te voorkomen. Een bezwaarschrift bij de Provincie Groningen tegen plannen voor twee bouwblokken midden op de Ubbo Emmiusingel ter weerszijden van de route van het nieuwe Groninger Museum naar de binnenstad had eveneens succes; de singels zijn daar nog in

Een tweede rechtszaak speelde bij het Stadsbalkon, waar het monumentale Hoofdstation achter zou worden weggestopt.

volle glorie te beleven. Daar was overigens een lange discussie aan voorafgegaan, waarbij de Vrienden zich verzetten (1989) tegen het besluit van de gemeente het Museum in de zwaaihoek te bouwen, dit na een enquête – de enige in de afgelopen 25 jaar! – onder de donateurs. Van de 39% die reageerde was 90% tegen het gemeentelijke plan. Het bestuur ging evenwel niet mee met het nog jarenlang voortgaande verzet tegen het gebouw onder aanvoering van mr. J. van Zaaijen toen de gemeente de locatie handhaafde.

In het programma van lezingen en excursies voor de donateurs heeft het bestuur vanaf de oprichting gestreefd naar een evenwicht tussen onderwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis van de stad en nieuwe plannen en gebouwen. De inhoud van het Vriendenbulletin illustreert eveneens de doelstellingen van de Vrienden: historische onderwerpen en artikelen over restauratieplannen en over wat waardevol is en verdient te worden behouden, en daarnaast informatie over en commentaar op stedenbouwkundige - en nieuwbouwplannen. Ook voor meningen die het bestuur niet deelde was plaats in het Vriendenbulletin. Zo schreef prof. dr. J. Oosterbaan in 1990 over het Zuiderpark. Hij vond dat de beslissing dit gebied niet te vernieuwen ongelukkig kan worden genoemd, dit vanwege de wenselijkheid stuwende werkgelegenheid bij het stadscentrum te situeren.

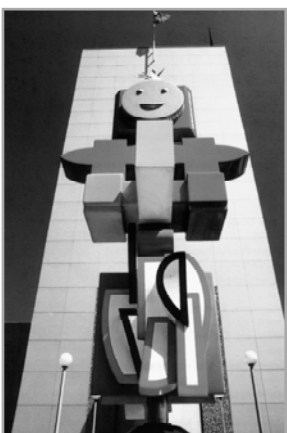
Een van de onderwerpen die meer dan eens voorkwamen op de agenda van het bestuur en in de kolommen van het Vriendenbulletin is de hoogbouw. Over de eerste hoogbouwplannen in Groningen, aan de Brink, 27 meter hoog [!], schreef Piet de Vrieze in 1985: ‘De tweehonderd bewoners [...] zullen uitzicht op water en

een historische stad leuk en aardig vinden, maar de rest van de 168 000 bewoners dezer stad zullen tot in lengte van jaren met dit ijdeltuitenproject blijven zitten.’ Bestuurslid Albert Manhoudt voegde daar in het Vriendenbulletin van juni 1989 fijntjes aan toe: ‘De voorbijganger heeft met deze gebouwen geen contact. Hij staat of loopt langs de voet van de reus, waar slechts een goed beveiligde ingang te zien is en een toegang tot een ondergrondse garage van het type dat een belangrijke rol speelt in misdaadseries op televisie.’ Inmiddels zien we heel andere afmetingen van hoogbouwprojecten, maar wat De Vrieze en Manhoudt toen al signaleerden, en wat door de Vrienden later verschillende keren is herhaald, is alleen maar problematischer geworden. Doch aan bezwaren van stadgers van wie door hoogbouw in hun omgeving hun woongenot wordt vergald, gaat de gemeente nog steeds voorbij. Bij het meest recente plan, de 75 m hoge ‘Brugwachter’, bij de Gerrit Krolbrug over het Van Starckenborghkanaal, concludeerde Pieter Bootsma ‘dat de suburbane wijken Van Starckenborgh en De Hunze naar de overtuiging van de wethouder zullen worden bekroond en naar de opvatting van de bewoners zullen worden verpest door een megalomane toren.’ (Vriendenbulletin, november 2008).

Kern van het probleem is de participatie van de bevolking bij bouwplannen. Door de Vrienden is daar in de afgelopen jaren verschillende keren de aandacht op gevestigd, het laatst op een mini-symposium in 2007: ‘Tijdige(r) inspraak van belanghebbenden bij grote bouwprojecten’. Wat is het algemeen belang en kan de burger erop rekenen dat de gemeente de hoeder is van dit belang?

Nadat het eerste plan, voor de noordwand van de Grote Markt met een parkeergarage onder de Markt in een referendum was verworpen, werden bij de ontwikkeling van de plannen voor de oostwand van de Grote Markt en het Groninger Forum de inwoners van Groningen wel vanaf het begin betrokken. Het begon met een klankbordgroep van verschillende organisaties in de stad, waaronder de Vrienden van de Stad. De voorzitter van de Vrienden bood namens de Forumgroep het rapport aan het college van B. en W. aan.

In het bijzonder bij ingrijpende projecten is de bestaande (historische) omgeving van de stad van belang. Wat Groningen tot een

Zonlicht en ruimte in Vinkhuizen

Wij willen ons zonlicht houden!

Want wie wil nu wonen in de schaduw van een flat?
Je wilt toch in je eigen tuin van de zon genieten!
Wie wil er nou zijn verwarming hoger draaien omdat de zon niet meer vrolijk in de kamer schijnt?

Wij willen de ruimte houden!

Wie wil er nu overal in de wijk tegen flats aankijken?
En waarom moeten flats en andere gebouwen steeds hoger?

Wij willen wonen in een woonwijk!

Er is ons door de gemeente en de woningbouw verenigingen een mooie, vernieuwde wijk beloofd.
Waar wij rustig konden wonen.
Maar opeens heet onze wijk 'de intense stad'.
Intens is een ander woord voor 'dicht op elkaar'. En 'boven op elkaar'. Met een hoop overlast van gebouwen zonder woonfunctie.
Intense stad betekent gewoon: op een klein stukje grond zoveel mogelijk geld verdienen.

Vindt u ook dat zonlicht, ruimte en uitzicht behouden moeten blijven?

e-mail ons dan op zonlichtenruimte@hotmail.com

Bewoners voor zonlicht en ruimte in de woonwijk Vinkhuizen

bijzondere stad heeft gemaakt, een eigen gezicht geeft, zou dat niet de inspiratiebron moeten zijn voor stedelijke vernieuwing? Het is een gedachte die aansluit op nieuwe landelijke ideeën; het is ook een andere verwoording van de doelstellingen van de Vrienden. Bij het vierde lustrum in 2004 werd daar een 'Vriendendebat' aan gewijd.

Tot de identiteit van een stad behoort in het bijzonder het winkelbestand. Bijna overal ter wereld heeft de komst van winkelketens een enorme vervlakking van de verschillen tussen stedelijke centra tot gevolg. In het Vriendenbulletin is de laatste jaren een aantal kleine winkels in de stad voor het voetlicht gebracht; meestal gaat het om al tientallen jaren of nog langer bestaande familiebedrijven. De belangstelling voor deze zaken was ook bedoeld voor de gemeente: moet en kan er niet een beleid speciaal voor deze zaken worden ontwikkeld? Steeds weer moet een van de overgeblevenen het evenwel opgeven, en zo onderscheidt in het winkelbestand ook Groningen zich steeds minder van andere steden.

Aan de identiteit van de stad dragen ook de gebouwen met een bijzondere architectuur bij. Groningen heeft daar heel wat van en in het Vriendenbulletin zijn verschillende daarvan besproken, zowel uit de binnenstad als uit nieuwe wijken. Naar een idee van de Vrienden plaatste de gemeente tus-

sen 1991 en 1997 informatieborden op 44 monumenten in de stad. De eerste fase van het project werd afgerond met de publicatie van het boekje Stadsmonumenten, waarvan inmiddels de vierde druk is verschenen. Het bestuur heeft de gemeente voorgesteld dergelijke borden ook aan te brengen op panden waar bekende Groningers hebben gewoond en heeft daarvan een lijst overhandigd.

Uit het voorgaande blijkt dat de interesse in de eerste plaats uitging naar het historische stadscentrum. Doch ook andere gedeelten van de stad kregen aandacht, met name als er veel historische sporen aanwezig zijn, zoals de oostelijke en zuidelijke stadswijken. In de Oosterparkwijk werden de Vrienden door de bewoners rondgeleid toen de randwoningen van het Blauwe Dorp dreigden te worden afgebroken.

Enkele keren kwamen niet-ruimtelijke zaken aan de orde. Met vele anderen heeft het bestuur geprobeerd het Natuurmuseum te behouden. Juist nu het leefmilieu door luchtvervuiling en temperatuurstijging zwaar onder druk zijn komen te staan zou een Natuurmuseum voor Stad en Lande bij uitstek het centrum zijn waar de problematiek en oplossingen onder de aandacht kunnen worden gebracht, van jong en oud. Het gemeentebestuur en de meerderheid van de Raad dachten daar anders over.

Als er op bepaalde plannen van de gemeente werd gereageerd traden de Vrienden altijd zelfstandig op; zij maakte nimmer deel uit van een actiegroep, maar hebben dergelijke groepen wel gesteund of geadviseerd als hun doel spoorde met de doelstellingen van de Vrienden. Zo was ook de verhouding tot de Bond Heemschut, die het accent legt op het behoud van het bestaande. Er is veel informatie uitgewisseld en waar nodig trokken Vrienden en Heemschut zij aan zij op.

Het belangrijkste was en blijft de gemeente Groningen. De Vriendenstichting werd in 1984 opgericht vanwege het ongenoegen over het gemeentelijke ruimtelijke beleid. Ruimtelijke plannen en het bouwbeleid van de gemeente zijn sindsdien (en worden) door de Vrienden kritisch gevolgd, maar de verhoudingen hebben daar niet onder geleden. Medewerkers en een enkele keer bestuurders van de gemeente verzorgden inleidingen voor de Vrienden en begeleidden excursies. Uiteindelijk zijn de wensen dezelfde: een mooie en florerende stad.

Groningen 2035

De vraag is simpel. Hoe ziet Groningen en met name de binnenstad er over 25 jaar uit? Voor het precieze antwoord heb je denk ik een glazen bol nodig. Want 25 jaar vooruit kijken, dat is een erg lange tijd. Maar ik kan wel wat zeggen over de richting waarin Groningen en daarmee ook de binnenstad zich beweegt. Zo hebben we dit jaar onze structuurvisie 'Stad op Scherp' vastgesteld. Hierin schetsen we de ruimtelijke contouren waarbinnen nieuw beleid voor de stad in de jaren tot 2020 ontwikkeld kan worden. Maar dan zijn we nog niet in 2035.

Toch is er zeker wat te zeggen over de ontwikkelingen voor de komende jaren. Daarvoor kunnen we ook terug kijken. Als we de kaart van Haubois uit 1643 bekijken herkent iedereen het huidige stratenpatroon van de binnenstad van het Groningen anno 2009. Dus het is niet zo gevaarlijk om te voorspellen dat over 25 jaar de straten binnen de diepenring nog steeds zo liggen als in de eeuwen daarvoor. En toch staat de tijd niet stil in Groningen. Iemand die 25 jaar niet meer in Groningen is geweest en nu door de

binnenstad loopt zal niet verdwalen maar wel af en toe denken: 'waar ben ik nu?' Zo is de Westerhaven al lang geen haven meer, maar ook geen groot parkeerterrein dat omsloten werd door straten. De Westerhaven is nu een goed functionerend winkelgebied met een grote ondergrondse parkeergarage. Een versterking aan de westzijde van de binnenstad.

In de al aangehaalde structuurvisie 'Stad op Scherp' maar ook in het impulsprogramma Binnenstad.nu! staan uitgangspunten op welke manier wij de binnenstad krachtig, leefbaar, aantrekkelijk, duurzaam en bereikbaar willen houden. Stilstand kunnen we ons niet veroorloven. Stilstand is achteruitgang en in Groningen gaat echt niets vanzelf.

Vandaar dat er geïnvesteerd gaat worden aan de Oostzijde van de Grote Markt. De oostwand schuift 17 meter naar voren tot de vooroorlogse rooilijn. De achterzijde van de Poelestraat wordt een nieuwe voorkant die grenst aan een nieuw stadsplein. Dat plein hebben we de voorlopige naam Nieuwe Markt gegeven. Want aan dat plein verschijnt een spectaculair openbaar gebouw, het Groninger Forum. Een gebouw met publieksfuncties zoals de bibliotheek, de historische collectie van het Groninger Museum, het filmhuis Images en het Gronings AudioVisueel Archief (GAVA). Een laagdrempelige voorziening voor kennis, geschiedenis, ontmoeting, debat en verwondering. De ontwikkeling wordt geïmplementeerd met een ondergrondse parkeergarage en een grote ondergrondse fietsenstalling. Met het realiseren van deze broodnodige ontwikkeling in het hart van de stad zien we ook dat marktpartijen weer belangstelling krij-

7

gen voor de Noordzijde van de Grote Markt. Dit alles gaan we doen met veel respect voor de historie van de binnenstad. Zo heeft de Berlijnse architect Thomas Müller een gedetailleerd beeldkwaliteitplan opgesteld. Dit zorgt ervoor dat de nieuwe oostwand een klassieke uitstraling krijgt. Voor de noordwand zijn we nog niet helemaal zover maar de denkrichting voor de architectuur is dezelfde als voor de oostwand.

Als we kijken naar de gebieden net buiten de diepenring willen we op een aantal gebiedsontwikkelingen inzetten. Ten eerste op het Stationsgebied. Voor de binnenstad fungeert het als belangrijkste entree en visitekaartje van de stad. De ambitie is om het gebied dat nu als overstapmachine fungeert te ontwikkelen naar een stadsdeel met grootschalige publieks- en arbeidsintensieve functies. Naast kantoren is er ruimte voor wonen, topvoorzieningen, onderwijs, congresfaciliteiten en cultuur. Deze mix van functies kan met horeca en een aantrekkelijk ingerichte openbare ruimte voor een levendig en sociaal veilig binnenstedelijk milieu zorgen.

Net voor de zomervakantie heeft de gemeente samen met het UMCG en de RUG de nieuwe plannen voor de noordzijde van het ziekenhuisterrein gepresenteerd. Het oude Bodenterrein krijgt een complete transformatie en de Antonius Deusinglaan wordt omgelegd. Er komt nieuwbouw voor tal van medisch gerelateerde functies en onderzoeksfaciliteiten. Naast het programma van de RUG en het UMCG worden er aan de zijde

van het Oosterhamrikkanaal zo'n 225 woningen gebouwd.

Iets meer naar het westen van het Bodenterrein ligt het Ebbingekwartier. We zijn al geruime tijd bezig met het CiBoGa terrein. Het gaat misschien niet zo snel maar desondanks wel gestaag. Behalve de woonfunctie wordt het Ebbingekwartier de creatieve zone in de stad. Hier werken kunstenaars in de creatieve industrie.

Niet toevallig worden de bovenvermelde gebieden, Stationsgebied, Binnenstad, UMCG en Ebbingekwartier in 2014 met elkaar verbonden door een oude bekende in Groningen, de tram. Wel in een hedendaagse vorm als Regiotram. Een hoogwaardig openbaar vervoermiddel dat ervoor zorgt dat de belangrijke functies in de stad blijvend bereikbaar blijven voor Stadgers en Ommelanders. Bij de keuze voor het tracé van de eerste lijn die van Hoofdstation via de binnenstad naar het Zernike complex loopt, is goed gekeken naar de inpassing in de binnenstad. Zo hoeft er binnen de diepenring geen enkel pand gesloopt te worden. Het eeuwenoude stratenpatroon wordt niet aangetast. Wel lopen diverse verkeersstromen anders dan nu. Zo wordt de Ebbingestraat – Gelkingestraat een belangrijke noord-zuid fietsverbinding voor het stadhuis langs en rijden de trams dubbel door de Oosterstraat.

Ik heb een aantal ontwikkelingen geschetst die de komende jaren het beeld van de binnenstad en omliggende wijken en buurten gaan veranderen. Die veranderingen zijn ook nog zichtbaar in 2035 maar of daarmee het plaatje compleet is, durf ik niet te zeggen. Of eigenlijk ook wel. Dat plaatje is niet af en komt ook nooit af. Groningen moet zich blijven vernieuwen en zal er elk decennium anders uitzien. Groningen is compact en compleet, intens en ontspannen, nabij en wijds, vernieuwend met gevoel voor historie, hoogstedelijk en landschappelijk. En Groningen koestert haar karakteristieke wijken. Al deze specifieke kenmerken vormen altijd weer de randvoorwaarden bij gebiedsontwikkeling.

Frank de Vries is wethouder van de Stad voor Ruimtelijke Ordening, Volkshuisvesting, Wijkvernieuwing, Grondzaken, Monumenten.

Vindicat bij nacht aan de nieuwe oostwand van de Grote Markt

De komende architectuur in Groningen

Maarten Schmitt bij de poffertjeskraam op het Malieveld in Den Haag. Achter hem de Hoftoren. Foto: Wim Noordhoek

Zoals in de afgelopen 25 jaar en de tijden ervoor zal het met de architectuur, ook in Groningen zonder twijfel goed gaan! De maatschappij verandert, en daarmee ook de opgave voor de architectuur: publieke programma's en private programma's zullen zich blijven

aandienen volgens de wet van de communicerende vaten: de ene periode wat meer van het ene, de volgende meer van het andere; zo ook thema's van functionaliteit en techniek, zoals bijvoorbeeld degelijkheid duurzaamheid wordt.

Architectuur ontleent haar betekenis aan de context: de stad of het landschap en krijgt haar vorm door de dialoog hiermee. Het gaat dus bij uitstek om de visie op de ontwikkeling van de stad en vooral niet om de hiervan losgeweekte architectuur zoals maar al te vaak het geval is bij de beoordeling en discussie over het gebouw.

Kaart van Haubois

Groningen heeft zich "altijd" gekenmerkt door een sterke stedelijke identiteit ten opzichte van haar context. De Ommelanden; zoals oorspronkelijk net als andere steden vanuit de noodzaak van verdedigbaarheid en veiligheid, maar later mede vanuit een

maatschappelijk-culturele behoefte van een eigen identiteit.

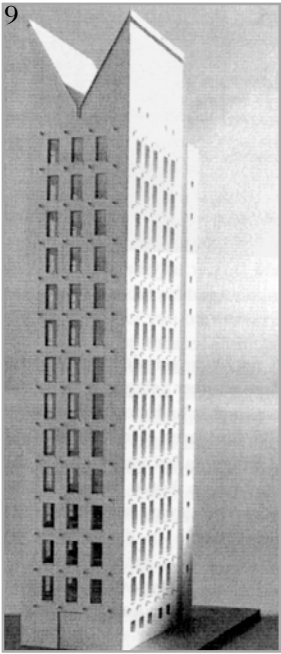
De stadsplattegrond als logistiek(-cultureel) element vormt de drager van de stad: pleinen, parken en straten, kortom de openbare ruimte.

Dit ruimtelijk systeem van de stad ontwikkelt zich zorgvuldig en duurzaam: nieuwe programma's dienen zich aan zowel qua aard als qua schaal: groter vanwege groei of efficiency. Dit met een onmiskenbaar effect op het beeld en/of het gebruik van de openbare ruimte: denk dan bijvoorbeeld ook aan de bereikbaarheid van verschillende functies voor bezoekers en gebruikers.

Dit houdt in dat er moet worden gezocht naar een (altijd gespannen) balans tussen "nieuwe" stedelijke programma's en de idee over het gebruik en karakter van de openbare ruimte.

Verskil is er tussen de periferie en de binnenstad, de rustige stadsrand en het bruisende hart waar alle voor stad en ommeland belangrijke functies zich in een rijke schakering volgens bijna hiërarchische principes vestigen aan plein en park en straat.

Dit zeker zolang gekozen is voor een voor Groningen kenmerkende concentrische stadsopbouw waar alle routes (radicalen) tot aan het historisch centrum lopen; dit model leidt maar al te gemakkelijk tot congestie en vereist een sterke vorm van stadsontwikkeling. De vergroting van het verzorgingsgebied en de druk op de bereikbaarheid - en dat bij een beperkte ruimte - maken publieke

De "wasknijper" van Hejduk

keuzes voor het gebruik van de openbare ruimte noodzakelijk: en hoe dichter bij de binnenstad hoe sterker!

Zonder noemenswaardige ingrepen in het ruimtelijk systeem functioneert de compacte binnenstad van Groningen met haar fantastische hart van Vismarkt, Grote Markt en Martinikerkhof al eeuwen; bijgestaan door steeds weer in samenhang hiermee ontwikkelde visionaire uitbreidingen!

En toch is de bebouwing en bijbehorende architectuur niet of nauwelijks meer "eeuwenoud"! Steeds weer bleef en blijft de stad haar betekenis houden voor nieuwe functies en hun gebruikers met een eigentijdse architectuur terwijl de schaal van de bebouwing veranderde en nieuwe functies oude vervingen: van Kalmerhuis tot Pathé-bioscoop en van Universiteit tot groot Warenhuis en Ziekenhuis.

En over de smaak of stijl van de architectuur is altijd al getwist en dat moet ook vooral zo blijven!

De kracht van Groningen is de visie op de stadsontwikkeling: het kader als basis voor een inspirerende opgave voor de architectuur. Daarover moet de brede publieke discussie ook blijven gaan: de opgave. Veel oplossingen zijn daarna mogelijk voor dezelfde plek.

De architect zoekt daarna wel de dialoog met de context, met de stad ter plaatse.

Noodzakelijke ingrepen in de plattegrond van de stad, hoe ogenschijnlijk klein ook, hebben invloed gehad op de architectuur (van verandering) waardoor ze in hun betekenis werden benadrukt. De architectuurkeuze was dan ook op deze plekken uitgesproken.

- De Korenbeurs op de kop van de Vismarkt: klassiek aan de markt, het front van de openbare ruimte; modern op een minder prominente plek tussen voorbouw en A-kerk.

- De afsluiting van het Zuiderdiep met de academie Minerva: het terugbrengen van herbergzaamheid in de stad met een menselijke schaal architect Piet Blom als representant van het toenmalige denken.

- Na de slechting het herontwikkelen van de wallen en het graven van het Verbindingskanaal en nog eens honderd jaar later het ontwikkelen van de Zone Verbindingskanaal. Steeds een heldere context die misschien niet zonder slag of stoot tot stand kwam en weliswaar hier en daar een compromis was, maar daarna wel compromisloze architectuur opleverde, die de betekenis van de gevraagde functies op die plek vorm gaf, als representant van het toenmalige denken: van Centraal Station tot Groninger Museum.

- De stadsreparatie Waagstraat herdefinieerde de positie van de Grote Markt en leverde een architectuur op die de idee over dit deel van de binnenstad versterkte: traditioneel.

- En de Openbare Bibliotheek als vervanging van een uitgewoond uitgeverkantoor!

Ach, iedere verandering wekt weerstand op en soms gaan ambitieuze projecten niet door, hoe belangrijk ze ook zijn om nieuwe programma's voor de stedelijke economie te huisvesten. Het is niet eenvoudig om nieuwe beelden in samenhang met lang gekoesterde bestaande beelden te verenigen. Verzachten is dan vaak de enige mogelijkheid voor een architect of stedebouwer: denk aan het handhaven van de "postzegelwinkel" op de hoek Broerplein Oude Kijk in 't Jatstraat om de nieuwe universiteitsbibliotheek acceptabel te maken.

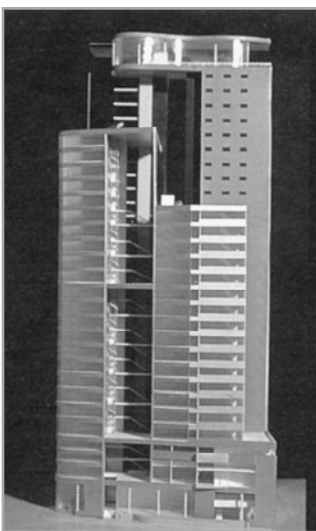
Toch is het jammer dat een aantal projecten "nooit gebouwd Groningen" zijn gebleven!

Ze zijn gebleven wat ze waren bij de presentatie van "In Het Licht Van De Stad": illustratief voor de toenmalige bestuurlijke ambities, maar met onvoldoende maatschappelijk draagvlak.

Stel je voor hoe de stad zich had gepresenteerd met de "Wasknijper" van John Hejduk (Wall House) op de plek van de huidige School van de Architectuur¹ of de prachtige hoogbouw van Henri Ciriani² op de kop van het Eemskanaal aan de Winschoterkade.

Naast, of in dialoog, met de Martinitoren hadden ze de historische binnenstad in deze tijd een extra dimensie en betekenis gegeven, de 21ste eeuw in. Waar omwille van gewenste stedelijkheid in de

De hoogbouw van Ciriani, die niet doorging

binnenstad: veel functies op een klein oppervlak naast elkaar, hoogbouw misschien wel onvermijdelijk aan het worden is.

Maar ook de stadsrand als onderdeel van STAD. De visie op hoe de stad zich moet positioneren tot haar Ommeland. Die werd eeuwenlang gevormd door een harde grens, eerst als stadsmuur met poorten, later met een stevige, meestal hoge bebouwing.

Om de stad een visie te ontfaatselen schreef Daniel Libeskind "The Books Of Groningen", een bijna magistraal structuurplan dat leidde tot de 9 stadsmarkeringen: de stadsrand gedefinieerd!

Maar nee, ze is aan het vervagen: de stad gaat geleidelijk over in het landschap vooral naar het noordwesten bij Dorkwerd waar de achtertuinen van de "notariswoningen" de rand vormen naar het monumentale landschap en de oorspronkelijke stadsrand van Vinkhuizen er raar verloren tussen de vinex staat. Het wachten is op de correctie waardoor de stad weer vorm geeft aan het landschap. Hier wordt duidelijk dat een onduidelijke visie op dit gebied leidt tot kleurloze vinex woningbouwarchitectuur: onsamenhangend en rommelig. De architecten worden ongestuurd aan hun lot overgelaten.

Nogmaals de ontwikkeling van de (binnen)stad: nieuwe programma's dienen zich aan, niet alleen in de vorm van wonen (de manifestaties De Intense Stad en Intense Laagbouw getuigen van programmatische, stedenbouwkundige en architectonische visie) maar ook het FORUM, de nieuwe tram en de nieuwe relatie tussen het noorden en zuiden van de stad aan weerszijden van de zuido-

Het Forumplan

lijke ringweg zijn belangrijke toekomstige opgaven die de stad haar nieuwe dimensie gaan geven.

Het naar voren plaatsen van de oostwand van de Grote Markt maakt de markt beslotener maar maakt ook de invulling van die wand kritisch als het gaat om andere functies van een andere maat en schaal, zowel aan als in de openbare ruimte.

Het lijkt alsof het FORUM, een functie bij uitstek aan de Grote Markt, tezamen met de tram en aan deze zonnige kant de gezelligheid van terrassen, wordt geofferd aan een historiserende vormwil die een non-descript binnenterrein oplevert terwijl de sociëteit Mutua Fides een nog prominentere positie op de hoek met de St. Jansstraat krijgt met een voor deze hoek slecht te begrijpen vorm.

Ook gezien de gevoerde discussie lijkt het alsof mooi en lelijk, de architectuur, op zo'n belangrijke plek is losgezongen van de context die juist betekenisgevend zou moeten zijn voor dat inspirerende en belangrijke programma dat hier gewenst is!

Met de architectuur zal het de komende decennia ook in Groningen zeker goed komen. Dat blijkt uit vrijwel alle projecten die op dit moment van het Zernikegebied tot op het UMCG-terrein worden gerealiseerd. De discussie over architectuur die sinds het midden van de vorige eeuw in Groningen gevoerd en gevoed wordt, ook door het bestaan van de School van de Architectuur, staat daar borg voor.

De architectuur heeft in Groningen ontdekt dat ze gebaat is bij een in ieder geval heldere en vaak inspirerende opgave vanuit de stedenbouw en visie op stadsontwikkeling. Ook dan blijft de architectuur haar betekenis en vorm geven aan de stad die Groningen is!

Maarten Schmitt was tot voor kort stadsstedenbouwer van Den Haag. Daarvoor was hij stadsarchitect van Groningen.

1) Judith Smals, John Hejduk Architect, doctoraal scriptie, RUG, 1998, p. 57 en 58.

2) Henri Ciriani, Concept and Design, Foreword Richard Meier, Introduction by Francis Chaslin; Concept and Design Luca H. Guerra, Oscar Riera Ojeda, 1995, p 123

Groningen: een uniek kunsteiland in 2034

Marco Bentz van den Berg

Groningen heeft gekozen voor zijn unieke karakter. Het is geen Amsterdam en geen Terschelling, maar het is wél een stedelijk eiland; een plaats van dynamiek op de weg van de Randstad naar Noord-Duitsland. De toegang is uniek en trekt veel bezoekers: betaalbare spoorverbindingen van ouderwetse degelijkheid.

Van alle kanten is het jeugdige karakter zichtbaar. De universiteit en de Hanzehogeschool blijven trekken. Groningen koestert zijn talent en is er trots op dat de besten na hun opleiding en eerste optredens en uitvoeringen uitvliegen naar dé kunstencentra van de wereld: Hamburg, Mumbai, Sjanghai en Obamacity. Er is een kunstklimaat dat experiment mogelijk maakt en de aanwezigheid van kennisinstellingen garandeert ook publiek. De bevolking is trots. Het wereldwijde web zorgt voor de rest.

Het Groninger Forum is een spraakma-

kende ontmoetingsplaats geworden. Het Forum is geheel ontdaan van internet-aansluitingen en van heinde en verre komt men hierheen om elkaar daadwerkelijk te ontmoeten. Het gebouw met zowel zijn open ruimtes als zijn vele zalen en zaaltjes leent zich daar uitstekend voor. Het is de plek waar men elkaar tegenkomt. Na jaren van on-line-dating is vooral bij jongeren de behoefte gegroeid om de vierdimensionaliteit weer echt te ervaren in een 'face to face' gesprek. Het Forum heeft navolging gekregen in andere steden over de hele wereld.

Het Paleis in het levendige Ebbingekwartier is het centrum voor de e-cultuur geworden.

Het cultuurbeleid van de vroegere provincie en gemeente is geheel geïntegreerd en er wordt goed samengewerkt met de gebieden van de voormalige provincies

Fryslan, Drenthe en Overijssel.

De stadsschouwburg is theatermuseum geworden. Het is de levendige huiskamer voor de bejaarde acteurs van de zogenaamde 'zeepseries'. Maar het nieuwe theater, uiteindelijk gebouwd op palen boven de tunnelbak van de zuidelijke randweg, trekt in een nieuwe theatergolf veel publiek.

De treinen voeren uit het hele land publiek aan voor de festivals: Noorderslag, Noorderlicht, Noorderdans, Noorderzon, Noorderkerkmuziek, Noord-beeld. De organisatie is gebundeld in Noordfest. Dat garandeert zowel de samenhang als het noodzakelijke verschil. De festivals vinden zowel plaats in de oude binnenstad van Groningen als op drie

Entree van het Forum;
Artist impression NL
Architects

De stadsschouwburg.

prachtlocaties: Meerstad, Blauwe Stad en Lauwersmeer. Want Groningen buit de grote band met het water goed uit. Bovendien is er goed geïnvesteerd in het verblijfstoerisme: er zijn hotels in alle categorieën bijgekomen, in en om de stad.

Burgemeester Rehwinkel is bijna 67 en moet dus uiteindelijk toch met pensioen. Het is mede aan hem te danken dat Groningen wereldwijd bekend staat als een voorbeeld van culturele dialoog. Het is een internationale ontmoetingsplaats, waaraan de festivals een grote bijdrage leveren. Zo kwam uitgerekend in Groningen het festival van de Verlichte Islam tot bloei.

Er is gekozen voor versterking van de lijnen naar het Noorden van Europa. Om versnippering van de aandacht over vele plaatsen te voorkomen, is Hamburg de centrale cultuurpartner geworden. Maar ook de traditionele banden van Oldenburg tot Talinn zijn niet vergeten. Maar nog belangrijker is de inspiratie die,

Ontmoetingsplaats in het Cultuurpaleis Boterdiep 111

geheel beleidsloos, door kunstenaars uit de wereld wordt binnengebracht.

Er zijn hechte banden tussen de stad Groningen en de nieuwe culturele centra in Winschoten, Winsum, Stadskanaal (aan de nieuwe light rail naar Emmen) en Delfzijl. Hier zijn minifora ontwikkeld. De prachtige mogelijkheden van de e-cultuur hebben hier enorme impulsen gegeven.

De vele kerken en borgen blijven in de kleinere steden en dorpen culturele centra. Het orgelspel is tot nieuwe bloei gekomen. En er zijn unieke cross-overs met elektronische muziek ontstaan.

Er is ingezet op een versterking van de cultuureducatie. De banden tussen de Groningse kunstinstellingen en de scholen in de hele provincie zijn stevig en structureel. De scholen worden intensief betrokken bij de grote festivals. Er kwam een eind aan de eindejaarsmusical per school. Centrale regie maakte dat er veel meer kunstvormen en manieren van presenteren werden gevonden. En Groningen zette zich op de kaart door een jaarlijks kunstspektakel van alle achtstegroepers in de vergrote Euroborg. Want 'samenwerking en zichtbaarheid' werden in de jaren tien van deze eeuw de toverwoorden.

Maar Groningen vergat zijn oude inwoners ook niet. De kunstinstellingen trokken al vele hoogopgeleiden uit de grijze golf. Die moesten behouden worden en daarvoor werd geïnvesteerd in vervoer en verblijfsmogelijkheden. Maar er werden ook impulsen gegeven om de grote groepen, voor wie de kunst door kinderen en carrière wat uit de aandacht was verdwenen, weer terug te winnen. Ook hier zien we een intensieve samenwerking tussen de Groningse instellingen voor kunst en cultuur.

De Groningse nuchterheid, met nu en dan een forse vleug ambitie, is ook voor het cultuurbeleid het uitgangspunt gebleven. Neem nu en dan risico en gá er dan ook voor. En wees alert op het talent dat zich spontaan aandient. Want kwaliteit wordt niet uit beleid geboren, maar heeft wél een open blik nodig.

Marco Bentz van den Berg is sinds november 2008 directeur van de Kunstraad Groningen.

Lezing

Naar aanleiding van het 25-jarig bestaan heeft de Stichting Vrienden van de Stad Groningen Maarten Duijvendak uitgenodigd een lezing te houden voor de donateurs op vrijdag 25 september 2009. Maarten Duijvendak (hoogleraar regionale geschiedenis aan de RuG) gaat in zijn lezing in op de veranderingen die in de stad hebben plaatsgevonden in de 20e eeuw, met het accent op de naoorlogse periode. De titel luidt: “Een nieuwe stad, voor altijd? Maakbaar Groningen.”

De lezing vindt plaats in de Groninger Archieven.

Maarten Duijvendak is een van de redacteurs en een van de auteurs van het boek *Stad van het Noorden, Groningen in de 20ste eeuw*.

Ook had hij een zeer belangrijk aandeel

in de totstandkoming van de driedelige *Geschiedenis van Groningen* die in 2008 en 2009 verscheen

Het programma:

19.30 uur: Ontvangst koffie/thee:

20.00 uur: Feestrede door de voorzitter Thomas Sleyfer

20.15 uur: Lezing Maarten Duijvendak

21.00 uur: Gelegenheid voor reacties en vragen

21.15 uur: Borrel en napraten

22.00 uur: Sluiting.

Zes excursies

Naar aanleiding van het vijfde lustrum biedt de Stichting Vrienden van de Stad Groningen alle Groningers op zaterdag 26 september zes aantrekkelijke excursies aan in de stad Groningen.

De variatie is groot:

u kunt kiezen uit een fietstocht onder begeleiding van de kunsthistoricus Jaap Ekhart langs de Amsterdamse schoolwijken, een bustocht onder begeleiding van de stadsarchitect Niek Verdonk en de stedenbouwkundige Tjerk Ruimschotel door het noordwestelijk deel van het nieuwe Groningen en drie rondleidingen te voet door het Groningen historische centrum van Groningen. Ook is er een rolstoelexcursie.

Alle excursies beginnen bij de Nieuwe Kerk, Nieuwe Kerkhof 1.

Om 10.00 uur is de koffie klaar in de Nieuwe Kerk

Na een kort welkomstwoord om 10.30 uur gaan de deelnemers aan de excursies op pad.

Omstreeks 13.00 uur zijn de excursies afgelopen.

We komen niet meer terug voor een gezamenlijke activiteit in de Nieuwe Kerk.

1. De fietstocht met Jaap Ekhart langs de Groningse Amsterdamse School architectuur

gaat via de Nieuwe Kijk in 't Jatstraat, de Oranjebuurt, de buurt van het Noorderstation en de Korrewegbuurt naar de Oosterkerk op de hoek van de E. Thomassen à Thuessinklaan en de S.S.Rosensteinlaan.

(Maximum aantal deelnemers: 20)

Voormalig Volkenkundig Museum aan de Nieuwe Kijk in 't Jatstraat.

2. De bustocht met Niek Verdonk en Tjerk Ruimschotel

gaat langs Vinkhuizen, De Held, Gravenburg, de Reitdiephaven en het Zernikecomplex. We zien onder andere bijzondere nieuwe architectuur als het researchlaboratorium van de RuG en het gebouw Orion in Paddepoel; ook rijden we langs de nieuwe wijken De Held

en Gravenburg en de wijk Reitdiep met het plan Reitdiephaven. Nieuwe architectuur is niet altijd moderne architectuur!

(Maximum aantal deelnemers: 45)

Researchlaboratorium van de RuG

Orion

Foto's: Jitske Hagens

3. De wandeling langs middeleeuws Groningen

15

vindt plaats onder begeleiding van Taco Tel. Vanaf de Nieuwe Kerk lopen we gezamenlijk naar de Oosterstraat, die met de Gelkingestraat het onderwerp van de rondleiding is. Veel van deze huizen hebben nog middeleeuwse kelders, kappen en muren achter een voorgevel die van later datum is.

We zullen in het bijzonder aandacht besteden aan de panden Oosterstraat 42 en 44 (beide uit de 13de eeuw), Gelkingestraat 46 en 48 uit de 14de eeuw (met dertiende-eeuwse fundamenteën). Gelkingestraat 8/10 en het dubbelpand 14/16, beide 15de-eeuws.

Taco Tel is werkzaam als bouwhistoricus bij de gemeente Groningen en doet bouwhistorisch onderzoek in de historische binnenstad van Groningen.

(Maximum aantal deelnemers: 20)

Gelkingestraat 46 en 48; Foto: Taco Tel.

4. Rondleiding voor rolstoelers woonachtig in de Ebbingepoort

onder begeleiding van Pieter Bootsma in de omgeving van de Nieuwe Kerk en de Ossenmarkt.

Deze excursie is al volgeboekt.

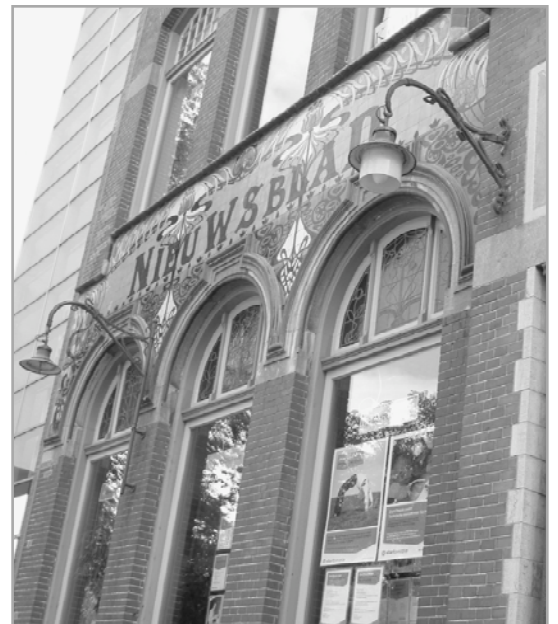

5. Ontdekkingstocht langs Jugendstilpanden onder begeleiding van de ervaren stadsgids Jan Meijer

Groningen kent vele Jugendstilpanden en ornamenten. Iedereen kent het gebouw van het Nieuwsblad van het Noorden aan het Zuiderdiep, Huize Tavenier aan de Ubbo Emmiusingel, panden aan de Akerkhof noordzijde bij de overgang naar de Brugstraat, het restaurant in de Oude Boteringestraat tegenover het Academieplein, om enkele voorbeelden te noemen. Jan Meijer vertelt ons er meer over.

(Maximum aantal deelnemers: 20)

Gebouw van het Nieuwsblad van het Noorden aan het Zuiderdiep

6. Wandeling door sloppen en gangen olv. J.B.R. Dekker, geograaf

16

Veel sloppen en gangen in Groningen zijn nog onbekend. Niet alle gangen hebben naamborden. In het boekje *Ga je gang in Groningen* van Edward Houting worden dertig gangen beschreven.

Maar er zijn wel honderd gangen in de stad. Wie kent bijvoorbeeld de H.O. steeg?
Jan Dekker wijst ons de weg.

(Maximum aantal deelnemers: 20)

H.O. steeg

Sieboldsgang

Fotowedstrijd

De stichting Vrienden van de Stad Groningen nodigt hierbij amateur-fotografen uit tot deelname aan een fotowedstrijd met als thema

Dat is (óók) Stad!

Toelichting

De bedoeling is dat u laat zien hoe u "Groningen" beleeft: de stad met zijn straten, pleinen, gebouwen, parken, FC Groningen, een festival, de kermis, scholen, de Universiteit, een speeltuin, een bedrijf, mensen en gebeurtenissen op straat, de sfeer in "Stad", of iets anderszins opmerkelijks.

Gebruikelijk of ongebruikelijk: "Dat is Stad!" of "Dat is óók Stad!".

Essentieel is dat het element "Groningen" herkenbaar is.

De foto's moeten uiterlijk vóór 31 augustus 2009 worden gezonden aan

Vrienden van de Stad Groningen

Postbus 296

9700 AG Groningen.

Linksboven op de enveloppe s.v.p. vermelden 'Fotowedstrijd'.

Zondagmiddag 18 oktober bekendmaking van de prijswinnaars en uitreiking van de prijzen tijdens de opening van de tentoonstelling van de ingezonden foto's in de Folkingestraat Synagoge.

Zie verder de website van de Stichting Vrienden van de Stad Groningen:

www.vriendenstadgroningen.nl